

PROJEKTO

„Etninio paveldo integravimas į pagrindinio ugdymo švietimo programas: deklaruojamos tendencijos ir reali būklė“

ATASKAITA

ĮVADAS:

Dar 2002 metais LRS užsakymu atliktas tyrimas „Etninės kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje“ parodė didžiulį atotrūkį tarp valstybės deklaruojamo etnokultūrinio ugdymo prioritetų ir realios situacijos mokyklose.

Nuo to laiko prabėgo dar 15 metų. Prioritetinės nuostatos etnokultūros ugdymo klausimu per šį laikotarpį ne tik nenustojo būti deklaruojamos, bet dar labiau išryškėjo oficialioje ir neoficialioje valstybės pareigūnų bei politikų retorikoje. Tačiau kiekvieną kartą, kai tik etninės kultūros likimu Lietuvos valstybėje besirūpinantys asmenys, pasirėmę juridiniais valstybės dokumentais, prabyla apie privalomo etnokultūrinio ugdymo įvedimą ugdymo institucijose, už švietimo politikos įgyvendinimą atsakingų valstybės administracinių institucijų pareigūnai, visiškai neneigdami prioritetinės etnokultūrinio ugdymo svarbos, puola „teisintis“, kad esą mokinių užimtumas ir taip esą per didelis, todėl „nėra iš kur paimti valandų“ atskirai etnokultūros disciplinai ir todėl geriausia išeitis – „integruoti“ etninę kultūrą į kitas bendrojo ugdymo disciplinas. Ir nors 2012 metų balandį Lietuvos Respublikos Švietimo ministro patvirtinta „**Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa**“ numato etnokultūrai skirtos disciplinos ar bent jau atskirų etninei kultūrai skirtų modulių galimybę, tačiau taip ir neįteisina **privalomo etninės kultūros mokymo**, nors tai numatė dar 1999 metais priimtas „**Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas**“. Dar daugiau, principinis dėmesys šiame dokumente vėl kreipiamas link etninės kultūros integravimo į kitas disciplinas.

Problema: Etnokultūrinio ugdymo būklė šiuolaikinėje visuomenėje.

Tikslas: Pagrindinis projekto „Etninio paveldo integravimas į pagrindinio ugdymo švietimo programas: deklaruojamos tendencijos ir reali būklė“ tikslas – patikrinti, kaip etnokultūrinį ugdymą mokyklose esamuoju laiku įtakoja 2012 metais patvirtinta „Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa“? Ar matomi kokie nors pozityvūs poslinkiai ar reali

padėtis per penkerius metus taip ir nepagerėjo ? Pirmiausiai – ar integracinė“ etnokultūrinio ugdymo politika šiandieną pasiteisina praktiškai? Kitaip sakant, projektu siekta atskleisti **realias mokytojų galimybes** integruoti etninės kultūros dalykus į kitų pagrindinio ugdymo dalykų pamokas, išryškinti kylančias problemas ir pasekmes.

Uždaviniai: kad būtų įmanoma atskleisti kuo pilnesnį esamos situacijos vaizdą projekte buvo išsikelti šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti „Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos“ teiginius bei principines nuostatas.
2. Ištirti ir įvertinti kiekybiniu ir kokybiniu aspektais kaip etnokultūrinė informacija yra integruojama į 5-10 klasių vadovėlius bei kitas mokymo priemones skirtas bendrojoje programoje įvardintiems dalykams į kuriuos gali būti integruojamas etninės kultūros pažinimas.
3. Atrinkti lauko tyrimą pagrindinio ugdymo švietimo įstaigose siekiant išsiaiškinti:
 - Kokios yra realios etnokultūros nedėstančių mokytojų galimybės (žinių ir laiko resursai, gebėjimai ... etc.) integruoti etnokultūros faktus į savo pamokas.
 - Kaip etnokultūrinės informacijos integravimą į kitas disciplinas vertina patys moksleiviai.
 - kas skatina mokinius pasirinkti / nepasirinkti etnokultūros disciplinos (modulių, fakultatyvinių užsiėmimų) mokyklose, kuriose siūlomi tokie dalykai.
4. Pristatyti tyrimo rezultatus bei pateikti rekomendacijas už švietimo politiką atsakingoms valstybės institucijoms.

Išsikelti uždaviniai reikalavo ir atitinkamos metodikos: Dokumentų analizės; mokomųjų priemonių (vadovėlių, metodinių priemonių ir kt.) lyginamosios analizės; buvo numatytas ir lauko tyrimas vykdant mokytojų ir moksleivių anketinę apklausą ar naudojant pusiau struktūruoto interviu metodą. Ir nors mokyklose šiuo metu naudojami vadovėliai buvo peržiūrėti tik dalyje aplankytų ugdymo įstaigų, o apklaustų respondentų skaičius taip pat galėtų būti statistiškai didesnis, tačiau surinkta informacija leidžia susidaryti apibendrintą tiriamos problemos vaizdą ir priėti tam tikrų išvadų.

Naudoti tyrimo metodai: Ugdymo procesą reglamentuojančių dokumentų analizė. Mokomųjų priemonių (vadovėlių, skaitinių knygų) turinio bei kokybės lyginamoji analizė. Struktūruotas bei pusiau struktūruotas interviu. Anketinė apklausa. Neformalus pokalbis.

Tyrimo metodika:

Vykdam tyrimą pirmiausiai buvo įdėmiai išanalizuotos *Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos* nuostatos. Šis tyrimas padėjo išryškinti principines programos nuostatas – akivaizdų mokytojų orientavimą į etninės kultūros žinių integravimą į kitus bendrojo ugdymo dalykus, *Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos* temų ir, ypač, joms kokybiškai išdėstyti reikalingo laiko apimties principinį nesuderinamumą su realiai integruojamų į kitus dalykus etninės kultūros temų bei pamokos laiko apimties teikiamomis „integracijos galimybėmis“ [jau nekalbant apie tai, kad fragmentiškai pateikiamos etnokultūrinės žinios (net ir sudėjus į vieną visumą visas skirtinguose dalykuose siūlomas integruoti temas) nėra pajėgios suteikti pilnavertės etnokultūrinių žinių visumos reikalingos visapusiškai išsilavinusios tačiau puoselėjančios etninės tradicijos sąlygojamas etines bei pasaulėžiūrinės vertybes asmenybės išugdymui].

Tuomet buvo pradėtas etnografinis tyrimas laisvai pasirinktose pagrindinio ugdymo klases turinčiose mokyklų bendruomenėse. Kita vertus, tyrimą stengtasi atlikti ir tose mokyklose, kurios žinomos visuomenėje dėl savo etnokultūrinės pakraipos veiklų – folkloro klubų ar ansamblių, rengiamų tradicinių švenčių ar etnokultūrinių konkursų. Tiek ir tose mokyklose, kurios savo etnokultūrine veikla neišsiskiria iš bendro ugdymo įstaigų fono. Tyrimo metu buvo aplankytos ir prestižinės gimnazijos (apklausiant mokytojus dirbančius su 9-10 klasių mokiniais). Tiek ir progimnazijos ar pagrindinio ugdymo švietimo įstaigos.

Atsižvelgiant į tai, kad svarbiausiu tyrimo tikslu iškeltas siekis atskleisti realias bendrojo ugdymo dalykų mokytojų galimybes integruoti etninės kultūros žinias į savo dalyką buvo parengtas klausimynasⁱ (10 atvirų klausimų – žr. ataskaitos priedą). Į kurio klausimus paprašyta atsakyti literatūros, istorijos, geografijos, technologijų, muzikos, dailės ir kitus mokytojus. Iki tyrimo pabaigos buvo gautos 67 anketos su išsamesniais ar mažiau išsamiais atsakymais. Anketos padėjo susidaryti apibendrintą vaizdą apie mokytojų įsitraukimą į etnokultūrinių žinių integravimo procesą – asmeninį požiūrį, motyvacijas, turimas kompetencijas, realias jų galimybes gauti metodinę pagalbą ar susirasti reikiamų žinių.

Nepaisant to, kad anketą sudaro atviri klausimai, neretai mokytojai pateikdavo neišsamius ar konkretumu nepasiziūminčius atsakymus. Todėl esant galimybei (mokytojams

sutikus skirti laiko pokalbiui) jie buvo papildomai apklausiami naudojant pusiau struktūruoto interviu (rečiau – neformalaus pokalbio) metodą. Paraleliai buvo kalbama su mokyklų vadovais bei mokyklų bibliotekų darbuotojais. Apklausti ir kelių rajonų savivaldybių lygmens administracinių institucijų darbuotojai.

Kalbant su mokyklų vadovais, pirmiausiai stengtasi išsiaiškinti mokyklų administracijos požiūrį į ugdymo įstaigos galimybes integruoti etnokultūrinės žinias arba įvesti atskirą etninei kultūrai skirtą discipliną, mokymo priemonių komplektavimo ar įvairias kitas programinio-metodinio lygmens problemas. Pokalbiai su bibliotekų darbuotojais padėjo išsiaiškinti vadovėlių ir kitų mokymo priemonių komplektavimo principus, realias mokyklų galimybes įsigyti naujas bendrojo ugdymo programines nuostatas atliepančių vadovėlių.

Siekiant sužinoti viešąją nuomonę apie etninės kultūros ugdymo poreikį bei etnokultūrinių dalykų mokymą bendrojo lavinimo mokyklose buvo apklausiami ir mokiniai bei jų tėvai.

Surinkti duomenys saugomi asmeniniame autoriaus archyve (Bylos: Ava LKGT–2017_MK_1 / 67; Ava LKGT–2017_MI_1 / 25; Ava LKGT–2017_DI_1 / 7; Ava LKGT–2017_BI_1 / 5; Ava LKGT–2017_MT_1 / 35;). Viso: 114 respondentų.

Paraleliai buvo peržiūrėtas dalies šiuo metu mokyklose naudojamų Istorijos, Literatūros, Lietuvių kalbos ir kitoms disciplinoms skirtų vadovėlių, kuriuose turėtų / galėtų būti integruota etnokultūrinės žinias ugdanti medžiaga, turinys. Iš viso buvo apžvelgtos septynių ugdymo įstaigų bibliotekos, kuriose susipažinta su esamuoju laiku apžvelgtose mokyklose naudojamais Istorijos, Literatūros, Lietuvių kalbos, Technologijų ir kitais vadovėliais 5-10 klasių mokiniams. Susidūrus su situacija, kuomet net prestižinėse mokyklose šiandieną vis dar naudojami iki 2012 metų (tai yra, kuomet buvo patvirtinta Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa) išleistos mokymo priemonės, „Šviesos“ leidykloje buvo peržiūrėti naujausi ir pagrindinio ugdymo programines nuostatas geriausiai atliepančių Literatūros bei Istorijos vadovėlių turinys.

Raktiniai žodžiai: mokykla, pagrindinis ugdymas, etninė kultūra, dalyko integracija

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS NUOSTATŲ VERTINIMAS:

Žvelgiant formaliai iš edukologijos pozicijų pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą galima vertinti tik teigiamai. Programoje akcentuotas ir valstybiniais aktais pagrįstas būtinumas ugdyti etninį sąmoningumą, gerbti ir puoselėti savo ir kitų tautų kultūrinės tradicijas ir daugelis kitų etnokultūriniam piliečių ugdymui itin svarbių momentų. Įvardinti bendrojo lavinimo dalykai į kuriuos gali būti integruojamos etninės kultūros žinios, pateikiamas platus etnokultūrinių temų ratas, vertinimo kriterijai ir kt. Kita vertus, apie galimybę etnokultūrinių dalykų mokytį atskira disciplina ir bent jau atskiru modulių užsimenama kone vienu vieninteliu sakiniuⁱⁱ. Visas kitas programos penkto skyriaus tekstas skirtas ugdymo galimybių aptarimui yra skirtas etninės kultūros žinių integravimui į kitas disciplinas. Netgi neformaliajam etnokultūriniam švietimui, kuris ugdymo įstaigose yra gan plačiai praktikuojamas, yra skirtas vienintelis 16 poskyris. O tai aiškiai parodo **išankstines dokumento rengėjų nuostatas**. Etnokultūrinis ugdymas pasak programos rengėjų turėtų susidėti iš dviejų veiklos sričių – etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimo ir vertinimo bei etnokultūrinės raiškos, kuri būtų skirta mokinių praktinių gebėjimų ugdymuiⁱⁱⁱ. Čia norėtume pastebėti, kad programos rengėjai akivaizdžiai pervertino pagrindinio ugdymo klasių mokinių gebėjimus, ypač turint galvoje tai, kad etnokultūrinių žinių perteikimas, bent jau šiandieną, iš principo įmanomas tik integruojant jas į kitus bendrojo lavinimo dalykus. Antai, programos rengėjai teigia, kad: „*Igyvendindami šias dvi veiklos sritis, mokiniai [...] gebės suvokti savo tautos ir jos kultūros savitumą, sąsajas su kitomis kultūromis, supras senųjų simbolių, apeigų [...] kilmę, prasmę, bei svarbiausias ypatybes, [...]*“^{iv}. Turėdamas ketvirčio amžiaus darbo universitete patirtį, galiu paliudyti, kad deramai suprasti senųjų simbolių, apeigų ir paprčių kilmę, ir ypač prasmę, yra sunkokas uždavinys net antrosios pakopos universitetinių studijų absolventui, tad ką jau čia kalbėti apie pagrindinio ugdymo klases. Kitas priekaištas, kurį galima pateikti programos sudarytojams būtų toks – etnokultūros sričiai priklausančių žinių turinys bei jų galimos sąsajos su kitais bendrojo ugdymo dalykais šioje programoje aptariamas iš ties plačiai. Tačiau ugdymo gairėse (VI dokumento skyrius) „*numatyti, ko ir kaip mokiniai bus mokomi, kaip jie parodys savo mokymosi rezultatus ir bus vertinami*“^v paliekama mokytojui. O 18 VI dalies punktas, apskritai, mokytojui paveda „organizuoti etninės kultūros ugdymo procesą“ „taikyti aktyvius etninės kultūros ugdymo metodus“, „skatinti mokinius argumentuotai reikšti savo nuomonę apie etninės kultūros reiškinius ir vertybes“ ir t.t.^{vi} Ir tuo pačiu programa visiškai nieko nekalba apie tokius atsakingus sprendimus privalančio priimti asmens kompetencijas etnokultūros srityje, kitaip sakant apie etnokultūrinės žinias siekiančių integruoti į savo

dėstomą dalyką mokytojų perkvalifikavimo klausimus, kitų bendrojo ugdymo dalykų programų pritaikymą etninės kultūros temų integravimui į dalyko pamokas.

Tarpinės išvados: Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programos rengėjai aiškiai atsiriboja nuo **būtinybės įvesti privalomą atskirą** etnokultūrai skirtą **discipliną** arba etnokultūrinės žinias **privalomai** integruoti į kitas disciplinas. Šioje programoje taip pat visiškai nekalbama apie kompetencijas kurias turėtų turėti (arba kaip ir kokia tvarka jas įgyti) etnokultūros dalyko mokytojas ir juo labiau etnokultūrinės žinias į savo discipliną integruojantis mokytojas. Ir tuo pačiu ugdymo gairėse nurodoma, kad kaip ir ką mokyti sprendžia mokytojas. Kitaip sakant, pagrindinis etnokultūros mokymą reglamentuojantis dokumentas žinių perteikimą moksleiviams iš esmės palieka saviškai.

MOKYMO PRIEMONIŲ ANALIZĖ

Dėl pagrindinio ugdymo disciplinose naudojamų vadovėlių gausos bei įvairovės, taip pat dėl skirtingų mokymo priemonių komplektavimo principų konkrečiose ugdymo įstaigose (pavyzdžiui, kai kuriose mokyklose įsigyjant naujus vadovėlius atsižvelgiama ne tiek į laikmetį atitinkančias ugdymo programų nuostatas, kiek į pačių mokytojų pageidavimus), su mokyklose šiuo metu naudojamais vadovėliais tyrimo autorius susipažino tiesiogiai aplankęs pasirinktų ugdymo įstaigų bibliotekas. Iš viso buvo aplankytos septynių mokyklų bibliotekos, kuriose buvo stengiamasi susipažinti su esamuoju metu mokykloje naudojamais Istorijos, Literatūros, Lietuvių kalbos, Gamtos mokslų, Technologijų ir kitais vadovėliais 5-10 klasių mokiniams. Aplankius biblioteką buvo stengiamasi peržiūrėti skirtingų autorių parengtų bei skirtingų leidyklų išleistų mokyklinių vadovėlių ar pagalbinių mokytojo knygų turinį ir palyginti jį su pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos nuostatomis. Net sąlyginiai negausus aplankytų bibliotekų skaičius patvirtiną faktą, kad skirtingose mokyklose šiuo metu naudojami skirtingu leidyklų skirtingu laiku išleistų mokymo priemonių komplektai. Pavyzdžiui, Kauno „Rasos“ gimnazijoje ugdymo procese šiuo metu naudojami tiek santykinai senos 2006-2007 metais išleistos mokymo priemonės, tiek ir naujausi 2016 metų vadovėliai. mokymo priemonės. Pavyzdžiui, Irenos Kanišauskaitės, Nijolės Švernikaitės, Sauliaus Žuko. Literatūra. 9 klasei. Baltos lankos. V., 2006. Iš principo tų pačių autorių: Irenos Kanišauskaitės, Aliaus Avčininko, Nijolės Švernikaitės, Sauliaus Žuko. Literatūra. 9 klasei. Baltos lankos. V., 2016. Domo Boguševičiaus, Virgilijaus Navicko. Istorija. II gimnazijos klasei. K., 2015. Gausaus autorių kolektyvo (Ignas Kapleris, Antanas Meištas ir kt...) mokomoji knyga „Laikas“ skirta 10 klasės mokiniams. Išleista Briedžio

leidykloje, Vilniuje, 2007 m. Ši mokykla jau turi ir 2016 metais „Šviesos“ leidykloje išleistą Literatūros vadovėlį 9 klasei. Ir Lietuvių tautosakos bei Literatūros instituto parengtus Skaitinius. 9 kl. Panašią situaciją aptikome ir Kauno „Vaižganto“ KTU Progimnazijoje. Čia ugdymo procese naudojami ir patys naujausi 2016 / 2017 metais išleisti baltų Lankų vadovėliai. Pavyzdžiui, Irenos Smetonienės. Lietuvių kalba. 5 klasei. Baltos Lankos, V., 2017. Gitanos Notrimaitės – Muzikevičienės, Ingos Gresienės, Sauliaus Žuko. Literatūra. 5 klasei. 1-2 dalys. Baltos Lankos, V., 2016-2017. Bet šeštokų mokymui jau naudojamas ALMA Litera leidykloje dar 2005 metais išleistas J. Sirtautienės, V. Sirtauto, V.V. Sirtauto. Lietuvių kalbos vadovėlis 6 klasei. O Laimos Abraitytės. Skaitiniai. 6 klasei išleisti dar 2003 metais, Šviesos leidykloje, Kaune. O Kęstučio Urbos. Knygų valandos. Skaitinių knyga 7 klasei – 2002 metais, toje pat Šviesos leidykloje, Kaune. Panaši situacija susiklosčiusi ir kitose aplankytose pagrindinio ugdymo mokyklose.

Išaiškėjus susiklosčiusiai situacijai buvo nutarta apsilankyti „Šviesos“ leidykloje, kur buvo susipažinta su pačiais naujausiais 2016 – 2017 metais parengtais Literatūros bei Istorijos vadovėliais 5-9 klasei.

Taigi, nors nuo Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos priėmimo jau praėjo penkeri metai, didelė dalis šiandieną mokyklų bibliotekose esančių ir moksleivių ugdymo procese naudojamų vadovėlių yra parengti 2006-2012 metais. Taip yra dėl kelių priežasčių. Viena, pačius naujausius, su Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąja programa suderintus vadovėlius, patvirtintus Ugdymo plėtotės centre, yra parengusi tik Kauno „Šviesos“ leidykla. Tuo tarpu, pažiūrėję į aukščiau įvardintus vadovėlius pamatysime, kad mokyklos jau rinkosi 2015-2016 metais Baltų Lankų leidykloje išleistus vadovėlius. Natūralu, kad mokyklos yra nepajėgios kasmet atnaujinti mokykloje naudojamų mokymo priemonių komplektą. Antra, skirtingų autorių parengti bei skirtingų leidėjų išleisti nauji vadovėliai skiriasi ir vienas nuo kito ir nuo anksčiau išleistų mokymo priemonių, jei ne principiniu turiniu, kuris privalomai derinamas su pagrindinio ugdymo dalykų programų nuostatomis, tai parengimo metodika (pavyzdžiui, pateikiamomis užduotimis). Tokia situacija iš mokytojų reikalauja papildomo pasirengimo ir metodinių žinių. Todėl jie nebūtinai pasieks mokyklas. Taip yra dėl to, kad mokyklų vadovybė pasitarusi su mokytojais renkasi tarp skirtingų leidėjų pasiūlymų. Ir labai dažnai mokytojo nenorinčio keisti per ilgus darbo metus suformuotus įgūdžius pozicija tampa lemianti. Todėl jų pageidavimu mokyklos pasirenka ne geriausiai naujus ugdymo programų reikalavimus atliepiančias mokymo

priemonės, bet tas, kurios savo praktinių užduočių pobūdžiu ar parengimo metodika yra artimesnės anksčiau naudotoms mokymo priemonėms. Trečia, mokyklos vadovėlių pirkimą neretai turi planuoti anksčiau nei pasirodo patys naujausi jų leidimai. Ir kaip jau minėjome, įsigijusios vieną ugdymo priemonių komplektą, jį atnaujinti gali tik praėjus tam tikram laikui. Tokią situaciją pabrėžė, tiek mokyklų vadovai, tiek mokyklų bibliotekų darbuotojai, tiek ir kalbinti „Šviesos“ leidyklos bendradarbiai. Tai tiek apie mokymo priemonių komplektavimą.

Dabar apie pačius vadovėlius. Savaiame suprantama, iki pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos patvirtinimo parengtuose vadovėliuose tikėtis aiškių etninės kultūros žinių integravimo tikėtis neverta. Žinių apie etninę kultūrą yra tik tiek, kiek jų galima įžvelgti specifinėse istorijos ar literatūros dalykams temose – Lietuvos krikšto aprašyme ar tautosakos tekstuose. Čia nerasime nei specializuotų užduočių, nei platesnio reiškinių paaiškinimo etninės kultūros kontekste. Kita vertus, pačiuose naujausiuose istorijos ar literatūros dalykams skirtuose vadovėliuose etnokultūros žinių integravimas po 2012 metų iš ties ženkliai pagerėjo, nes atsirado ir naujos – pavyzdžiui lietuvių etnogenezei ar senajam religiniam tikėjimui (dažnai derinamos ir su šiuolaikinių senojo baltų tikėjimo bendruomenių veiklos aptarimu) skirtos temos, pagausėjo mitologijai ir tautosakai skirtų tekstų kiekis. O svarbiausia – atsirado šių dienų mokslininkų – archeologų, mitologijos, tautosakos specialistų komentarų, bei specialiai šioms temoms parengtų praktinių užduočių intarpai. Ypač šiuo atžvilgiu reiktų išskirti „Šviesos“ leidyklos parengtas mokymo priemones. Jos ne tik pasižymi išsamiausia faktografinė informacija, bet ir specifinėms temoms adaptuotų užduočių gausa. Vis dėl to, turint galvoje Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programoje išdėstytą itin platų etnokultūrinių žinių, kurios turėtų būti perteikiamos skirtingo amžiaus moksleiviams, turinį, net ir pačiuose naujausiuose vadovėliuose etninės kultūros sričiai skirtinos informacijos yra aiškiai nepakankamai. Žvelgdami į problemą iš tokių pozicijų, galime akcentuoti vieną savitą paradoksą. Nors programoje esančių atskiroms klasėms skirtų „koncentrų“ turinio mitologinės bei tautosakos žinios sudaro maždaug vieną trečdalį apimties, tai, pavyzdžiui, literatūros vadovėliuose mes matome visiškai priešingą situaciją, kai tautosakos bei mitologijos sritims skirtinos žinios sudaro kone 90 procentų visos pateikiamos informacijos. Tokiu būdu mes negalime net kalbėti apie kokį nors sistemingą etnokultūrinių žinių pateikimą, net ir tų pagrindinio ugdymo dalykų mokymo priemonėse kurie, iš principo, geriausiai tinka etninės kultūros žinių integravimui – literatūros bei istorijos. Ir tai yra visiškai suprantama, nes galimų integruoti etninės kultūros temų kiekį natūraliai riboja dalyko, į kurį galima integruoti etninės kultūros žinias, programos įtvirtintų

privalomų temų (kūrinių) ratas. Dar daugiau, labai dažnai į kito dalyko vadovėlius įdiegti „etninės kultūros sričiai“ priklausantys tekstai, pakankamai dažnai yra nagrinėjami dalyko, o ne etninės tradicijos kontekste. Pavyzdžiui, Gitanos Notrimaitės – Muzikevičienės, Ingos Gresienės, Sauliaus Žuko parengtame ir baltų Lankų leidykloje 2016/2017 metais išleistame Literatūros vadovėlyje 5 klasei II dalies 7 segmente trumpai pristatoma - kas yra pasaka ? Po to pateikiama pasaka apie žaltį, tačiau apie žalčio ir lietuvių kultūros sąsajas nėra nei žodžio. Lygiai tas pats su kita pasaka, pastarojoje minimas giltinės personažas. tačiau apie jos ryšį su tradicine kultūra vadovėlyje net neužsimenama. Žinoma, mes negalime tvirtinti, kad mokytojas to nepadarys pamokos metu, tačiau norime akcentuoti tai – kad **vadovėlis** šitai padaryti **mokytojo neįpareigoja**. Dar vienas paradoksas – Lietuvių literatūros bei tautosakos instituto jau po Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos priėmimo parengtuose „Skaitiniuose“ 9 klasei, nerasime nė sakinio skirto etnokultūrinei lietuvių tradicijai. Kalbant apie kitiems pagrindinio ugdymo dalykams skirtus vadovėlius situacija dar liūdnescnė. Pavyzdžiui, nors dėl laiko stokos tyrimo autorius neturėjo galimybės peržiūrėti ir įvertinti Technologijos dalykui skirtų mokymo priemonių, tačiau patys mokytojai teigė, kad jų naudojamas vadovėlis specialiųjų etninės kultūros žinių nesuteikia. Nors Technologijos – viena iš tų disciplinų, kurioje etninės tradicijos elementai panaudojami ganėtinai sėkmingai – naudojant tradicines maisto gamavimo, juostų audimo ar kt. technologijas.

Tarpinės išvados:

Etnokultūros integravimo į kitų disciplinų vadovėlius vertinimas šiandieninio mūsų tyrimo kontekste yra kiek per ankstyvas uždavinys. Viena, dalis naujausių vadovėlių šiandieną vis dar yra rengimo stadijoje (pavyzdžiui, „Šviesos“ vadovėliai skirti vyresniam pagrindinio ugdymo koncentrai – 9 – 10 klasėms). Kitų leidėjų mokymo priemonės nepatvirtintos Ugdymo plėtotės centre. O tie kurie yra parengti, dėl įvairių priežasčių (vadovėlių komplektavimo atsižvelgiant į mokytojų pageidavimus, o ne į programinių nuostatų pokyčius, mokyklų finansinių galimybių ir kt.) nebūtinai pasieks mokyklas, o jei pasieks tai tik praėjus tam tikram laiko tarpui. Dar svarbesnė problema yra ta, kad net naujuose vadovėliuose pateikiama ganėtinai vienpusė etnokultūrinė informacija daugiausiai yra skirta mitologijai bei tautosakai ir menkai dera su Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programoje suformuluotu išsamaus problematikos suvokimo reikalavimu.

LAUKO TYRIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

Etninės kultūros mokymas mokyklų vadovų požiūriu:

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programoje iš principo įtvirtintos nuostatos, kad sprendimo dėl etninės kultūros mokymo atskiru dalyku, atskiru moduliu, ar integruojant ją į kitus pagrindinio ugdymo dalykus, teisė paliekama mokyklų administracijai (bendruomenei) kontekste, reali situacija su etninės kultūros mokymu pagrindinio ugdymo grandies klasėse priklauso nuo konkrečių mokyklų administracijos požiūrio į etnokultūros dėstymą (integravimą) mokykloje ir nuo mokyklose dirbančių etninės kultūros entuziastų skaičiaus bei aktyvumo. Iš tiesų šiandieną Lietuvoje galima aptikti nemažai mokyklų, kuriose dirba etnokultūrai atsidavę žmonės, dar daugiau – šių mokyklų vadovybė, inicijuoja, palaiko, ar bent jau netrukdo, į etninę kultūrą orientuotai mokyklos bendruomenės veiklai. Šiose mokyklose etnokultūrinės žinios iš ties yra perteikiamos moksleiviams išnaudojant daugumą Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrojoje programoje numatytų etninės kultūros žinių perteikimo moksleiviams formų – nuo etnokultūrinių žinių integravimo į kitus bendrojo lavinimo dalykus, iki šventinių mokyklos renginių organizavimo atitinkama forma. Tiesa, net ir aukščiau aptartame kontekste, atskira disciplina mokomas etninės kultūros pamokas drąsiai galima laikyti „bendrą taisyklę patvirtinančia išimtimi“.

Kur kas dažniau „etnokultūrai palankiose“ mokyklose, etnokultūrinis ugdymas plačiau integruojamas į kitas disciplinas, kurių neapibrėžtumas leidžia gan lengvai tai padaryti. Pavyzdžiui, kai kurios mokyklos etnokultūros dėstymą integruoja į pilietiškumo ugdymo programą. Pvz., VDU „Rasos“ gimnazija Kaune. Tačiau tai vėl veik visuomet priklauso nuo asmeninės mokytojo – etninės kultūros entuziasto iniciatyvos, kuri yra palaikoma ir netgi motyvuojama ugdymo įstaigos vadovybės. o ne sistemingas, daugumoje Lietuvos mokyklų sutinkamas reiškinys. Nors tiek mokytojais, tiek mokinių tėvais įdėjai, kad pilietiškumo ar etikos pamokose galėtų atsirasti atskiras etninei kultūrai skirtas modulis ar bent jau atskiros – specialistų vedamos pamokos pritaria gan dažnai.

Žiūrint plačiau, Lietuvoje, matyt, nerasime nei vieno mokyklos vadovo, kuris nepritartų minčiai, kad mokiniai turėtų mokyklose gauti tam tikrą harmoningai ir pilietiškai nusiteikusiai asmenybei išugdyti reikalingų etninės kultūros žinių kiekį. Tačiau jų galimybėms kelią užkerta mokykloms taikomos normos. Kaip sakė vienos progimnazijos direktorė – „mes netgi surastume valandų mokytojams, tačiau niekaip negalime viršyti juridiniuose dokumentuose įtvirtintos 26 valandų savaitinės pamokų normos moksleiviams“. Kitaip sakant, „skirti bent vieną valandą naujam dalykui, paprasčiausiai reiškia – atimti tą valandą iš kito dalyko“. Žinoma, taip svarstant dar lieka mokinių teisė rinktis tarp kelių

mokyklose dėstomų panašaus statuso dalykų. Tačiau kol kas palikime klausimą atviru. Nes žinant lietuvių plačiosios visuomenės ir, atitinkamai, politinių galių konservatyvumą, mano požiūriu – realiausias siūlymas suteikti mokiniams teisę rinktis tarp tikybos, etikos ir etninės kultūros dalykų, greičiausiai, būtų sutiktas labai vienareikšmiškai. Kita vertus, teisūs ir tie mokyklų vadovai, kurie problemos nagrinėjimą pradeda nuo pastabos – kad integruoti į pagrindinio ugdymo dalykus, šiandieną norima ne vien tik etninės kultūros žinias, bet ir dar keletą dalykų, lygiai taip pat turinčių teorinę teisę būti dėstomų atskirose pamokose.

Mokytojų požiūris apie etninės kultūros sričiai priklausančių žinių integravimą į kitus bendrojo ugdymo dalykus:

Mokytojų požiūris į etninės kultūros žinių perteikimą pagrindinio ugdymo klasėse taip pat tik išimtiniais atvejais neigiamas. Kur kas dažniau galima išgirsti tokias, arba panašias nuomones: „*Mūsų vaikai turi žinoti tautos tradicijas, papročius, paveldą. Kitaip tauta prapuls... Tik gaila, kad iš mūsų valdžios (visokiu lygiu) mažai dėmesio tam. Mūsų mokykloje šis dalykas integruotas*“. Tiesa, tokius emocionalių ir plačiau motyvuotus teiginius, dažniau sutiksime į etnokultūrinės veiklos puoselėjimą orientuotose mokyklose. Kitais atvejais, mokytojai pasitenkina tiesiog neutraliu pritarimu. Lygiai taip pat, paklausius dalykų į kuriuos pagal pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą numatoma galimybė integruoti etninės kultūros žinias mokytojų – ar jie patys integruoja etninės kultūros dalykus į savo dalyką, labai retai išgirsime kad jie to nedaro. Tačiau šitoje vietoje nereiktų skubėti su išvadomis. Nes gan dažnai, paklausti kaip jie tai daro ir kiek laiko tam skiria? Mokytojai pasiremia savo dalykų tematinio turiniu – antai geografs ir kalbininkai kalba apie etnografinius regionus ir tarmes, technologijų mokytojai moko tradicinių technologijų, dailės mokytojai – užduotis neretai pritaiko prie tradicinių šventinio laikotarpio kontekstų, istorikai nagrinėja lietuvių kilmės, senojo tikėjimo, rečiau – tiesiogiai su dalyko programa mažai susijusių tradicinių švenčių tematiką. Bene daugiausiai su etnine tradicija siejasi literatūra, tačiau taip yra dėlto, kad folkloras dar nuo tarybinių laikų traktuojamas kaip kūrybos žanras. Ir nors folklorinių – mitologinių temų sąsajos su platesniu etninės kultūros kontekstu naujose literatūros programose buvo išplėtos, giliau už savo disciplinos ribų (traktuojančių folkloro tekstus kaip specifinį liaudies kūrybos žanrą) pažvelgia toli gražu ne kiekvienas literatūros mokytojas. Paklausti kiek skiria laiko etninės kultūros žinių integravimui į savo dėstomą dalyką, mokytojai atsako gan įvairiai – nuo labai jau neutralaus – tiek kiek tai susiję su pamokose nagrinėjamose temose, ar laiku nenusakomų (bet akivaizdžiai trumpų) pamokoje

nagrinėjamos informacijos komentarų, iki gan tikslaus laiko apibūdinimų – 10-15 minučių atitinkamos tematikos pamokoje, iki apibendrintų – 5-6 pamokų. Paklausti apie savo pačių gebėjimą tinkamai integruoti etninės kultūros sričiai priklausančias žinias į dėstomo dalyko turinį, mokytojai dažniausiai atsako, kad kompetencijų jiems pakanka. Ar labiau neutralia fraze – manau kad taip. Ir tik 1/5 respondentų buvo labiau savikritiški. Dažniausiai integruojamos etninės kultūros žinių ratui skirtinos temos - papročiai, iki-krikščioniškas lietuvių tikėjimas, asmenvardžiai, vietovardžiai, etnografiniai regionai, kalendorinės, šeimos šventės. Nors galima sutikti ir atsakymų verčiančių abejoti ar mokytojas tikrai supranta kas yra etninė kultūra, pavyzdžiui, kuomet tarp nagrinėjimų etninės kultūros temų atsiduria – nacionalinės literatūros tema. Klausiant apie tai, ar vadovėliai pakankamai atspindi etninės kultūros žinių integravimą į dalyką, mokytojų nuomonės pasidalijo į priešingas stovyklas. Dalis jų teigė, kad atspindi pakankamai, dalis – kad vadovėliai tam yra nepritaikyti arba pritaikyti nepakankamai. Iš dalies galima galvoti, kad pastaroji nuomonė turėtų priklausyti mokytojams neturintiems galimybės naudotis naujausiomis mokymo priemonėmis. Beje, mokyklų vadovų nuomonė dėl vadovėlių suderinamumo su naujomis ugdymo nuostatomis yra griežtesnė. Kai kurie jų išsakė pakankamai argumentuotas kritines pastabas, dėl pernelyg skuboto naujų vadovėlių rengimo ir tam tikro „metodologinio chaoso“. Kita vertus ir teigiamo atsakymo atvejais, taip pat galimos nevienareikšmės išvados. Mat teigiamai į naudojamas mokymo priemones žiūri ne tik tie mokytojai, kurie naudoja naujesnes mokymo priemones, bet ir tie, kuriems tiesiog pakanka bet kokiam vadovėlyje esančios informacijos. Kitaip sakant, tie – kuriems, pavyzdžiui, literatūros vadovėlyje apsteikiama mitologinė – folklorinė informacija ir yra visa „lietuvių etninė tradicija“. O tokių atvejų akivaizdžiai pasitaiko. Paklausti apie tai kur ieško papildomos informacijos, dauguma mokytojų nurodė internetą. Dalis nurodė – knygas. Ir tik vienas kitas gebėjo įvardinti konkrečius autorius kuriai remiasi. Mūsų manymu, tai vėlgi liudija, ne tik realias mokytojų galimybes susirasti labiau objektyvius žinių šaltinius (to tikrai negalima atmesti, ypač provincijos mokyklose). Tuo pačiu tai daug ką pasako apie jų realias galimybes savarankiškai įgyti kompetencijas leidžiančias kokybiškai integruoti etninės kultūros žinias į kitus pagrindinio ugdymo dalykus. Kur kas kritiškiau mokyklų vadovai ir mokytojai atsiliepė apie metodinės pagalbos poreikį. Tik mokyklų vadovai į problemą žvelgė plačiau – akcentuodami, kad reikalaujant integruoti vieną dalyką į kitą – atitinkamai turėtų būti parengiamos ir programos – nurodant integruojamas temas, suformuojant atitinkamas užduotis ir pateikiant metodiką reikalingą jų atlikimui. Mokytojai į tą pačią problemą žvelgė, jei taip galima pasakyti, iš savo konkrečių

poreikių. Tai pagalbinių (mokytojo) knygų parengimas, aiški integravimo metodika, su temomis suderintos užduotys.

Mokinių tėvų ir pačių mokinių požiūris:

Dėl turimų laiko resursų mokinių tėvų ir mokinių apklausta nepakankamai kad būtų galima pateikti statistiškai pagrįstus teiginius. Kita vertus, surinktos informacijos pakanka teiginiui, kad tiek mokinių, tiek jų tėvų atsakymai gan dažnai yra grindžiami išankstinėmis pozityviomis arba negatyviomis nuostatomis. Pabandžius pasigilinti atidžiau, paaiškėjo, kad konkretus jų supratimas kas yra etnokultūra ir kaip ji iš tiesų integruojama į kitus pagrindinio ugdymo dalykus yra išplaukęs itin neapibrėžtas. Kitaip sakant, bendras plačiosios visuomenės suvokimas, kas ta etninė kultūra ir kodėl ją reiktų integruoti į kitus dalykus niekaip neatspindi mokyklose susiklosčiusios padėties. Dauguma tėvų, kaip ir dalis mokytojų, mano, kad jei mokykloje nagrinėjami tautosakos kūriniai ar pažymimos tradicinės kalendorinės šventės, tai, vadinasi, etninės kultūros žinios integruojamos pakankamai. Lygiai taip pat dažnai galima sutikti ir negatyviu socialiniu stereotipu – mokytojai nedirba, tik visko reikalauja – pagrįstą išankstinį nusistatymą, esą jokio etnokultūrinio ugdymo mokyklose nėra.

Fakultatyvinis etninės kultūros ugdymas: Fakultatyvinių užsiėmimų kokybė bei jų mastai beveik visuomet tampriai susiję su folkloro kolektyvų ar net folkloro klubų susiformavimu bei veikla konkrečiose mokyklose. Lietuvoje galime rasti ne vieną mokyklą garsėjančią savo etnokultūrinėmis veiklomis - folkloriniais ansambliais, rengiamomis šokių vakaronėmis, įvairiausiai savo tematika į etninę tradiciją orientuotais konkursais, tradicinių švenčių organizavimu mokyklų bendruomenei ar net išeinat už jų ribų. Be abejo, visos tokios veiklos atliepia Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos nuostatas apie etnokultūrinės raiškos gebėjimų ugdymą. Tačiau realioje praktikoje beveik visuomet tai yra pačių folkloro entuziastų iniciatyva vykdomos veiklos, kurios tiesiogiai niekaip nesusisijusios su minėta programa ir priklauso tik nuo etninės kultūros atžvilgiu teigiamai nusiteikusių mokyklos bendruomenės narių entuziazmo. Etnokultūrinio ugdymų mokyklų bendruomenėse neretai užsiima ir kraštotyros ar turizmo būrelių vadovai.

Tarpinės išvados: Etnokultūros žinių perteikimo moksleiviams kontekste šiandieną matoma pažanga, tačiau ši pažanga pirmiausiai priklauso nuo individualaus konkrečių mokyklų vadovų ir ypač mokytojų patriotizmo bei jų etninio kultūrinio sąmoningumo, aktyvumo, noro bei gebėjimo išnaudoti bendrosios etnokultūrinio švietimo programos teikiamas galimybes, o ne nuo bendros valstybės švietimo politikos pažangos.

APIBENDRINTOS IŠVADOS

Nevykdam dar 1999 metais priimto (1999 m. rugsėjo 21 d. Nr. VIII-1328) Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo nuostatų – užtikrinti etninės kultūros mokymą visų pakopų švietimo grandyse, o Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. balandžio 12 d. įsakymu Nr. V-651 patvirtintoje „Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąja programoje“ sprendimo dėl etninės kultūros ugdymo teisę palikus mokyklų administracijai, ministerijai ir kitoms atsakingoms švietimo institucijoms neužtikrinant ne tik kad etnokultūros mokymo atskiru dalyku, bet ir sistemingos metodinės paramos etnokultūrinių dalykų integravimu į savo dalyką suinteresuotiems ir tokią veiklą vykdančioms kitų pagrindinio ugdymo dalykų mokytojams. Todėl programoje įkūnyti etnines tradicijos sąlygotas vertybes išmanančios ir jų svarbą suprantančios, gebančios pilnavertiškai suvokti tautinio tapatumo ir pilietiškumo reikšmę tvarios šiuolaikinės visuomenės raidos užtikrinimui, asmenybės ugdymo siekiai kol kas panašesni į problemos sprendimo imitavimą, nei realias pastangas siekti deklaruojamų tikslų. O etninės kultūros ugdymas kaip buvo, taip ir lieka savanoriška etnokultūros entuziastų veiklos forma. Nors tam tikrų teigiamų pokyčių ir matyti, bent jau vadovėlių rengimo srityje.

REKOMENDACIJOS:

LRS, LR vyriausybei EKG, etnokultūrinio pobūdžio asociacijoms bei centrams, žiniasklaidai:

Mobilizuoti jėgas aiškinant politikams, už švietimo politiką atsakingų valstybės institucijų tarnautojams bei plačiajai visuomenei, kad globalaus nesaugumo, darbo migracijos ir protų nutekėjimo fone, etninio piliečių sąmoningumo ugdymas yra neatsiejama ir integrali pilietinio sąmoningumo ugdymo dalis ir tai, kad šiuolaikinėje visuomenėje, nepaisant išskirtinės šeimos instituto svarbos pilnavertės asmenybės ugdymui, jos vienos jau nebepakanka pilietiškai atsakingam individui išugdyti, vien todėl, kad šiuolaikinė visuomenė individo lygmenyje yra pernelyg fragmentuota socialiai ir kultūriškai. Mokykla yra bene vienintelė šiuolaikinės civilizacijos institucija galinti integruoti etnokultūrinį ugdymą į socialiai bei kultūriškai skirtingas visuomenės terpes, todėl yra ypač svarbu siekti **privalomo etninės kultūros žinių perteikimo** tiek integruojant etnokultūrinius dalykus į bendrojo lavinimo dalykus, tiek ir surandant galimybę suteikti moksleiviams gilesnių ir labiau sistemingų žinių apie etninę lietuvių ir kitų Lietuvoje gyvenančių tautų tradiciją. O tai padaryti įmanoma, ne paliekant mažai tautai gyvybiškai svarbius dalykus savanoriškai

iniciatyvai ar savieigai, bet **įvedus mokyklose etnokultūrai skirtą atskirą dalyką** kurio mokytų specializuotą universitetinį išsilavinimą turintys mokytojai, arba kitų disciplinų mokytojai perkvalifikuoti etnokultūrinio pobūdžio studijų programas turinčiose universitetuose.

Aukštojo mokslo bei švietimo ministerijai, ugdymo programų bei mokymo priemonių sudarytojams bei leidėjams:

Visose mokyklose suteikti galimybę mokiniams **rinktis tarp etikos, tikybos bei etninės kultūros dalykų**. Užtikrinti **privalomą** etninės kultūros žinių perteikimą, arba įvedant atskirą etnokultūrai skirtą discipliną, o nesurandus tokios galimybės – plačiai ir **privaloma tvarka integruoti** etninės kultūros dalykus į kitas bendrojo lavinimo disciplinas. Užtikrinti sistemingą bendrojo lavinimo dalykų mokytojų kompetencijų, leisiančių kokybiškai perteikti į konkrečius dalykus integruojamas lietuvių etninės kultūros žinias, ugdymą. Parengti ir išleisti vadovėlius bei mokytojams skirtas pagalbines mokymo priemones su pilnavertiškai integruotais etninei tradicijai skirtais žinių moduliais bei žių žinių perteikimui tinkančiomis praktinėmis užduotimis, ne tik istorijos ar literatūros dalykams, bet ir kitiems bendrojoje etnokultūrinio ugdymo programoje paminėtiems bendrojo lavinimo dalykams. Kiekvienam konkrečiam bendrojo ugdymo dalykui parengti ir išleisti metodinius nurodymus bei pagalbines mokytojo knygas, kuriose būtų išdėstytas konkrečiai disciplinai adaptuotas etnokultūrinis turinys, nurodytos kokybiškam etninės kultūros žinių perteikimui reikalingos informacijos apimtys, aiškiai suformuluota bei perteikta etnokultūros žinių integravimo į konkretų dalyką metodika.

Mokyklų vadovams:

Visapusiškai įsijungti į pilietiškai bei tautiškai sąmoningų valstybės piliečių ugdymo procesą, surandant galimybę savo vadovaujamos švietimo įstaigose etninę kultūrą dėstyti atskira disciplina, ar bent jau suteikti galimybę mokiniams laisvai rinktis tarp kelių panašų statusą turinčių disciplinų – etikos, tikybos ir etninės kultūros. Siekti kad jų vadovaujamos ugdymo įstaigose būtų užtikrintas pilnavertis etnokultūros žinių integravimas į tas disciplinas kurias numato Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa. Motyvuoti ir visokeriopai skatinti mokytojus sėkmingai integruojančius etnokultūrinės žinias į savo dėstomą dalyką.

Doc. dr. Arūnas Vaicekuskas

ANKETA

„Etninio paveldo integravimas į pagrindinio ugdymo švietimo programas: deklaruojamos tendencijos ir reali būklė“

Pastaba: Jūsų asmens duomenys viešai nebus niekur skelbiami ir neperduodami tretiesiems asmenims.

Pavardė

Vardas

Amžius

Dėstomas /-i dalykas / -ai

1. Kaip galvojate – ar reikia integruoti etninės kultūros dalykus į kitas bendrojo lavinimo disciplinas jei nėra galimybės skirti valandų atskirai disciplinai ?
2. Ar jūs asmeniškai integruojate (neintegruojate) etninės tradicijos dalykus į savo discipliną ? Jei taip, tai kodėl ? Jei ne, tai kodėl ?

Į pirmus du klausimus atsakius teigiamai:

3. Kiek laiko (pamokų) tam skiriate ?
4. Ar pakanka laiko išnagrinėti pagrindines jūsų dalyko temas ?
5. Kokias etnokultūrinės temas integruojate į savo dalyką ?
6. Kur ieškote informacijos apie integruojamas etnokultūrinės temas?
7. Kaip manote, ar jums pakanka (nepakanka) specialiųjų žinių integruoti etnokultūros dalykams į jūsų dalyką?
8. Kaip manote, ar naujai parengti vadovėliai tinkamai atspindi etnokultūrinių žinių integravimo į kitus bendrojo lavinimo dalykus poreikį ? Kodėl taip galvojate ?

9. Pasakykite savo nuomonę apie metodinę pagalbą integruojant etninės kultūros dalykus į savo dėstomą dalyką: Ar ji pakankama ? Ar nepakankama ? Kokios pagalbos – metodinės ar informacinės labiau reiktų ? Ir pan.

10. Ką galėtumėt šiuo klausimu pridurti nuo savęs ?

Pastaba: Jei šią anketą gavote ne tiesiogiai iš sudarytojo, atsakymus prašau siųsti: **arunas.vaicekauskas@gmail.com**

Ačiū už pagalbą. Būčiau dėkingas jei nurodytumėt savo kontaktus:

ⁱUžpildant klausimyną pateikiami asmens duomenys viešai neskelbiami ir neperduodami tretiesiems asmenims.

ⁱⁱ Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa – 3 p.

ⁱⁱⁱ Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa – 2 p.

^{iv} Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa – 2 p.

^v Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa – 5 p.

^{vi} Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa – 5 p.